

כסלו התשפ"א
דצמבר 2020

קול בְּרָמָה נְשָׁמָע: מלחמת השידורים 1945–1948 מאת: אלי"ם (בדימוס) דניאל רוזן¹

מבוא

בתקופת המאבק להקמת המדינה היה לשידורים המחתרתיים לציבור תפקיד חשוב בחיזוק מורל היישוב ובהבאת דבר המנהיגות לציבור תוך עקיפת הצנזורה הבריטית.

בשידור 'קול ישראל', תחנת השידור של 'ההגנה', ב־14 באפריל 1940 הוגדרה מטרת השידורים: "קול ישראל" ישרת את מלחמת העם העברי בעד קוממיות ועצמאות בארצו. הוא ישקוד על נתינת אינפורמציה נאמנה ליישוב; הוא יגלה בזמן את התכניות האנטי־ציוניות של הפקידות, ויעשה לאל את מלאכת הצנזורה; הוא יטפח את הרגשת האזרחות הגאה של היהודי בארץ־ישראל ויקומם את הישוב נגד מעשים המשפילים את כבודו; 'קול ישראל' יוקיע את הסתירה שבין מטרות המלחמה הבריטיות והמדיניות הבריטית בארץ; 'קול ישראל' יכשיר את יהודי הארץ והתפוצות להתאבקות המכריעה על עצמאות ישראל בארצו.²

תוכן השידורים כלל ידיעות בענייני מאבק והעפלה, תגובות על הודעות הבריטים ופולמוס עם הארגונים הפורשים (האצ"ל והלח"י). לשידורים היה תפקיד חשוב בהעברת מידע ועידוד הציבור היהודי בימים קשים.

במאמר זה, המבוסס על פרסומים שונים, עדויות מארכיונים וחומר שאותר לאחרונה בארכיון הלאומי הבריטי, מוצג המאמץ לקיים את השידורים – ויהי מה, מול הפעילות הבריטית לסיכול השידורים. המאמר מתמקד ברמה התפעולית, ולא עוסק באסטרטגיה בדרגים המדיניים.

¹ תודתי לד"ר ניר מן ולאדם פרסון על סיועם והערותיהם המועילות.

² יהודה סלוצקי (עורך), **ספר תולדות ההגנה**, כרך שלישי, חלק שלישי, תל אביב: עם עובד, תשל"ב–1972, עמ' 1630, הערה 17 (להלן: סלוצקי (עורך), **סת"ה**, ג/3).

נהרסו האשליות האחרונות

על קברות אחים טובחים. היא מעמידה לפני כל יהודי את הבחירה – להתכחש לגורל אחיו ולתקוות עמו. או להיות צפוי לפאסד או לכדור.

ביודעין ובדעה צלולה משמשת המדיניות האנטי-ציונית זרוע המושטת מכאן לעבר זרוע-הרצח שהונפה עלינו בקילצה ובדרכי פולין. בין שתי זרועות אלה צפוי לנו רק גורל אחד – מיתת-חנק.

סרובה של ממשלת המנדט לסור מדרכה האנטי-ציונית משאירה לנו רק ברירה אחת: להתגונן. להאבק; לעשות מעשים אשר ישימו את מוזמות החנק לאל; להפך את הוקי החנק יומיים ושעה-שעה. על כן יגבר המאבק ויתפשט. על כן יקים המרי את העם כולו. על כן יצמדו בו שבם אל שבם יהודי הגולה ויהודי ארץ ישראל. מעפילים וכני הארץ. נער וזקן. קיצוני ומתון. במאבק לניתוח גזירת החנק ולהצלת העם – לא יהיה כושל.

קול-ישראל שידור:

סרובה של ממשלת המנדט להגדיל את מיכסת העליה לארץ-ישראל; סרובה להענות אפילו לתביעות הצנועות ביותר; בא לימדנו פעם נוספת. כי הממשלה איננה מתכוונת למלא כיום דרישות יהודיות מהונות וחלקיות בדיוק באותה מידה כמו שהיא מסרבת למלא תביעות מלאות. הסרוב בא להעמידנו שוב על ההכרח להאבק מרה נגד הבגידה וההתכחשות. נגד הגזרת גירלו של הישוב להסרם של שליטי ערב. נגד סגירת השפעים להצלה ולתקיטה. נגד הנסיון לנתק את הקשר בין עם ישראל וארץ-ישראל.

עתה נהרסו האשליות האחרונות. שרק נגד קיצוניות יהודית. ככיכול מכיון הסירור של הממלכה. עתה הוברר לכל. אף למתונים ביותר. כי מדיניות הממשלה מכוננת נגד כל יהודי. היא תובעת מכל יהודי להשלים עם כך. ששידורי משפחתו יתנונו או יגועו.

אשנב (דרשבעון מחתרתי שיצא לאור בידי 'ההגנה'), 27 באוקטובר 1946

שידורינו במחתרת

בהוראת הפיקוד העליון של 'ההגנה' הופעלה לראשונה ב-13 במרץ 1940 תחנת שידור מחתרתית, שאת שמה טבע ברל כצנלסון – 'קול ישראל'. הטכנאי עם המשדר והאנטנה הגיע משירות הקשר (ובין תפקידיו היה גם לשרוק בפתיחת השידור את מנגינת 'התקווה', אות התחנה),³ והקריין הראשון היה אהוביה מלכין, לימין ראש ענף ההסברה וממלא מקום קצין חינוך ראשי בראשית ימיו של צה"ל.⁴

השידורים הופסקו בהוראת המוסדות הלאומיים ביוני 1940, לאחר הצטרפות איטליה למלחמה, וחודשו ב-4 באוקטובר 1945, כ"קול ישראל – תחנת השידור לתנועת המרי העברי",⁵ הצעד הראשון לחידוש המאבק בבריטים לאחר תום מלחמת העולם,⁶ ונמשכו עד קום המדינה.⁷ משנת 1947 התקיימו בנוסף לקול ישראל גם שידורי 'תלם-שמיר-בועז' (איות פונטי של 'תכנית שידור במחתרת' – תשב), כשידורים מקומיים.⁸

השידורים בשנת 1940 נעשו באמצעות שני משדרי את"ן (אפנון תנופה – Amplitude Modulation) מבוקרי גביש בהספק 40 וואט, תוצרת Lafayette בארה"ב, שהוברחו ארצה. בחודש ההפעלה הראשון הופעל משדר אחד בתחנה ראשית (דירה ברחוב בריהודה 145, פינת רח' ארלוזורוב, תל אביב) והשני בתחנה משנית (מעברו השני של רחוב בריהודה), ולאחר מכן הועברו המשדרים לדירות מסתור אחרות.⁹ השידורים נעשו בשעה שתיים בצהריים ונמשכו כ-10–15 דקות.

³ אות התחנה היה לחן השורה 'התקנה בת שנות אלפים'.

⁴ אליהו הפך, "באין המנון ל'הגנה'", בתוך: ניר מן (עורך), עלי זית וחרב: 100 ל'הגנה', כ', ירושלים: כרמל והמרכז לחקר כוח המגן מייסודו של ישראל גלילי, 2020, עמ' 96.

⁵ הארכיון לתולדות 'ההגנה' (להל"ן: את"ה), 107/204.

⁶ סלוצקי (עורך), סת"ה, ג/2, עמ' 841. דוד ברגורין ייחס חשיבות רבה לשידורים, והורה: "הסברת התגובה לדעת הקהל... חשיבותה שקולה כמעט נגד התגובה עצמה, מכאן חשיבות מכוני השידור..." לונדון, 7 באוקטובר 1945. ארכיון ברגורין.

⁷ מדצמבר 1945 ועד מאי 1946 התקיים גם שידור של 'קול ישראל' – תחנת השידור של תנועת המרי העברי בשפה הערבית. שידורי קול ישראל נמשכים עד היום. תאגיד השידור 'כאן', שהוקם במאי 2017, פותח את שידוריו ביכאן קול ישראל מירושלים.

⁸ כולל 'קול הגלילי (איילת השחר)', 'קול המגן העברי' (ירושלים) ו'קול ההגנה' (חיפה).

⁹ מוניה אדם, קשר אמיץ, משרד הבטחון – ההוצאה לאור, תשמ"ז–1986, עמ' 190–194.

השידור המחתרתי של האצ"ל, 'קול ציון הלוחמת', פעל ממרץ 1939 עד הכרזת האצ"ל על 'שביתת נשק חד-צדדית' בקיץ 1940; משנת 1942 עד תפיסת המשדר בידי הבריטים ב-2 במרץ 1944; ¹⁰ ומיוני 1946 עד הקמת המדינה (בשנת 1948 הוחלף שם התחנה ל'קול החרות').¹¹ השידורים נפתחו בשריקת המנון בית"ר, 'למות או לכבוש את ההר',¹² והסתיימו בקטע מישיר הדגלי של ז'בוטינסקי: "עַתָּה יִפְרָץ שׁוֹנֵא מְאָרֵב – אֶזְ נְקוּמָה וְנִצְבִּיא: חֵי הַנְּעֵר, חֵי הַחֶרֶב, חֵי הַדָּם הַמְּכַבֵּי".¹³ השידורים נעשו פעמיים בשבוע, בימי ראשון ורביעי, בשעה שמונה וחצי בערב.

השידור המחתרתי של הלח"י, 'קול המחותרת העברית', פעל מיוני 1941 עד תפיסת המשדר בידי הבריטים ב-2 במרץ 1942, ¹⁴ משלהי 1945 עד תפיסת המשדר בידי הבריטים ב-18 בפברואר 1946,¹⁵ ומתחילת שנת 1947 עד קום המדינה. שידורים אלה נפתחו בשריקת המנון הלח"י, 'חיילים אלמונים'. השידורים נעשו בתקופה הראשונה אחת לשבוע, במוצאי שבת, ובתקופה השנייה והשלישית פעמיים בשבוע, בימי שני וחמישי, בשעה שבע וחצי בערב.

תפיסת משדר הלח"י ב-2 במרץ 1942 נעשתה מספר ימים לאחר שהבריטים לכדו ורצחו את מייסד ומפקד הלח"י אברהם שטרן (בכינוי החשאי 'יאיר') ב-12 בפברואר 1942. הציוד היה משדר של האצ"ל שנבנה בידי הטכנאי אליעזר סירקיס, שעבר עם המשדר ללח"י בעקבות הפילוג באצ"ל (הקמת הלח"י) בקיץ 1940. המשדר נתפס עם כלי נשק במחסן בשדרות ח"ן 8 בתל אביב. הטכנאי אליעזר סירקיס (בכינוי החשאי 'משה'), מפעיל המשדר, נתפס בידי הבריטים יום לפני שאברהם שטרן נלכד ונרצח, ושחרר רק בשנת 1944.

השידורים נעשו בגלים קצרים, בדרך כלל בגל 49 מ' (5.9 עד 6.2 מה"ץ) ובגל 41 מ' (7.2 עד 7.5 מה"ץ), במשדרי את"ן (אפנון תנופה). משנת 1945 השתמשה 'ההגנה' בדרך כלל במשדרים שנבנו בשירות הקשר, בצורה נוחה לטלטול ב'מזוודה' מעץ. האצ"ל והלח"י עשו גם שימוש בציוד צבאי שנגנב מהבריטים והוברח ארצה. המשדרים הופעלו עם אנטנות ירי.¹⁶

שידורי רדיו לציבור בארץ ישראל היו אז דבר חדש. שידור הבכורה של 'קול ירושלים' המנדטורי התקיים ב-30 במרץ 1936. מקלטי רדיו באותה עת היו שונים ממקלטי רדיו של היום: הם היו רהיט גדול ויקר, בארגז עץ מהודר (לא היה אז רדיו ברכב). ההאזנה הייתה לעיתים קרובות קולקטיבית:

¹⁰ המשדר נתפס בביתה של משפחת רוזאל נאור ברחוב נחמני 19 בתל אביב. משה (מוסקה) שטיין, ה"קונצרט במחותרת, תל אביב: ברית חיילי הארגון הצבאי הלאומי, תשנ"ד-1993, עמ' 219. (להלן: שטיין, ה"קונצרט במחותרת).

¹¹ על בסיס משדרים צבאיים מוטסים AN/ARC-5 (דגם שכונה Command Set) בתחום התדרים 7 עד 9.1 מה"ץ, בהספק כ-70 וואט, שהותאמו לצורך שידור (תוספת אפנון וספק כוח) בידי אברהם וייצנר. לואיס רוסו, קשר רציף עם הציבור, קשר אלקטרוניקה ומחשבים 87/3, עורך: אברהם גרנית, מפקדת קצין קשר ואלקטרוניקה ראשי, אוגוסט 1987, אלול תשמ"ז (להלן: קשר ואלקטרוניקה 87/3), עמ' 28-30.

¹² בתקופה הראשונה של השידורים היה שם התחנה 'קול ציון המשתחררת'. שידוריה נפתחו בשריקת המנון האצ"ל דאז, 'חיילים אלמונים' (שהפך בסתיו 1940 להמנון הלח"י).

¹³ שאול אבישי, תעמולה במחותרת, ירושלים: הוצאת ראובן מס, 2008 [להלן: תעמולה במחותרת] עמ' 197-221. יעקב מרקוביץקי, לקסיקון אצ"ל, תל אביב: משרד הביטחון, 2005, עמ' 192.

¹⁴ ההיערכות לשידור הייתה במעקב של הבולשת הבריטית – אלדד חרובי, הבולשת חוקרת, צור יגאל: פורת, תשע"א-2011, עמ' 160. אריה סתר, החיילים האלמונים של הרדיו, קשר ואלקטרוניקה 87/3, עמ' 35-36. השידורים נעשו אחת לשבוע, במוצאי שבת, סלוצקי (עורך), סת"ה, ג/1, עמ' 496. המבצע הבריטי נגד לח"י כונה בשם הקוד Shark.

¹⁵ המשדר נתפס בדירת הגג ברחוב השומר 3, תל אביב. The National Archives (TNA) CO 537/1724. מערכת השידור התבססה על משדר צבאי מוטס AN/ARC-5, שנרכש והותאם בידי יוסף גבעון ואליעזר סירקיס, והופעל בידי יעקב יצחקי (בכינוי החשאי 'אלכסי'), שנתפס בידי הבריטים ונשלח למחנות מעצר באריתריאה ובקניה. הקריינית גאולה כהן (בכינוי החשאי 'אילנה') נתפסה אך היא באותה פשיטה בריטית, נשפטה ונדונה לשבע שנות מאסר.

¹⁶ באותה עת, מקלטי רדיו ביתיים לא קלטו ללא אנטנה חיצונית. האנטנה המקובלת הייתה אנטנת Long Wire, שהותקנה על גגות הבתים. על גגות בתי דירות שנבנו בארץ עד שלהי שנות החמישים ניתן למצוא תורן נמוך ועליו טבעת גדולה, בקוטר כ-30 ס"מ, ששימשה לתליית האנטנות.

אנשים היו מתקבצים סביב מקלט הרדיו כדי להאזין לשידור. מקלט הרדיו של אותה התקופה פעל במספר 'גלים' (תחומי תדר): גלים ארוכים, גלים בינוניים ומספר תחומים של גלים קצרים. החזקת מקלט רדיו הייתה חייבת ברישיון מממשלת המנדט. בשנת 1940 היו בארץ 47 אלף רישיונות להחזקת מקלט רדיו; בשנת 1946 היו בארץ 86 אלף רישיונות. כ-80% מהמקלטים היו ביישוב היהודי.¹⁷

כרוז המודיע על שידורי 'קול ישראל'
מקור: סלוצקי (עורד), סת"ה, ג/2, עמ' 1270

קול ציון הלוחמת

תחנת השידור של הארגון הצבאי הלאומי פותחת את שידוריה ביום ד', י"ג סיון תש"ו (12.6.1946) בגל 46-49 מטרים.

שידורים קבועים יתקיימו פעמיים בשבוע בימים א' ו-ד' בשעה 8.30 בערב.

האזינו לקול ציון הלוחמת!

כרוז המודיע על שידורי 'קול ציון הלוחמת'
מקור: שטיין, ה"קונצרט" במחתרת, עמ' 102

¹⁷ דניאל רוזן, התקשורת בארץ ישראל בתקופת המנדט הבריטי: דואר, מברקה, טלפון ורדיו, יהודמונוסון: העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב, התשע"ט-2019, עמ' 153-155, 247, 251-253, 292.

רויטר על תנועת המרי היהודית ועל תחנת השדור החשאית

גלית. מניחים כי היא משקפת את דעות תנועת המרי הרשמית למחצה "הגנה", הארץ גון המזויין הבלתי-לגלי הגדול ביותר בארץ ישראל.

קול מניו-יורק: מעשי החבלה של האצ"ל וקבוצת שטרן

חוגים ציוניים בניו-יורק מטילים את האשמה על נחשול החבלה בא"י על הארגון הצבאי הלאומי או על "כנופית שטרן". הם מכחישים ש"ההגנה" אחראית. וטוענים שארגון התגוננות זה עומד תחת סקוח הסוכנות היהודית.

טלגרמה של רויטר מירושלים, שנתפרסמה בעתוני חוץ לארץ, אומרת:

קריין עברי, ששידר בתחנת השדור החשאית "קול ישראל", אמר: "אויבינו יקראו לנו טרוריסטים. זהו שקר. לא רק המנהיגים הבריטיים אלא גם נציגיהם בא"י יודעים שאנו רוצים ביחסים טובים עם בריטניה והקלה הליה הבריטית. הוכחנו זאת בימי המרידות הערביות ובשתי מלחמות העולם". סורים שתחנת "קול ישראל" מועברת ממקום למקום במכונית. היא פועלת זה שבועות אחדים ושרתת בעברית, ערבית ואנ-

המשקיף, 5 בנובמבר 1945

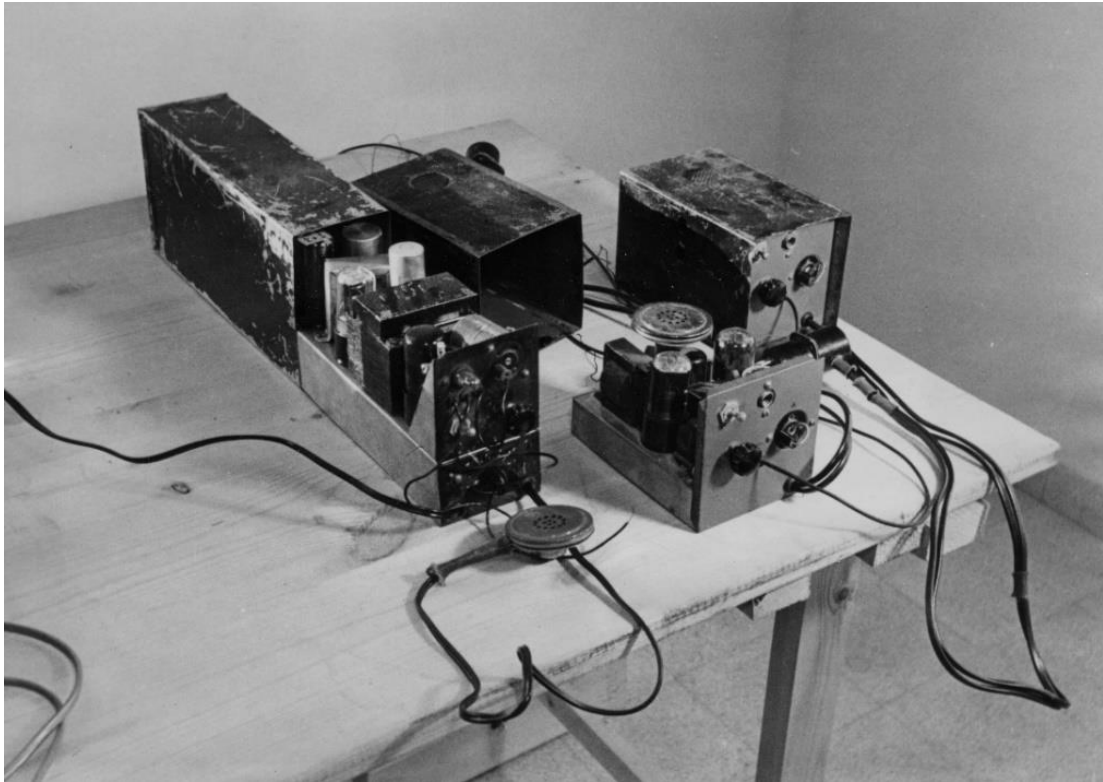
תחנת השידור של תנועת המרי העברית

לידי כל תוצאות. סבורים כי המשדר החשאי הוא ממינע ועובר ממקום למקום. לפני שנחיים נשדר בתל אביב משדר חוץ של המשלה וסבורים, כי ציוד שדור זה משמש גרעין למשדר "קול ישראל" הקורא לעצמו "תחנת השידור של תנועת המרי העברית".

בשידורי "קול ישראל" נשמעה ביקורת חריפה ביותר על מדיניות המשלה ושיטותיה. השידורים היוניים נשלחים לאישים רבים בארץ במעטפית עם בולים בחוד תמת מזויפת של דואר תל אביב. השידורים באנגלית ערוכים וכתובים ביום יפה, אם כי לקריינית מכבא זה, לאצ"ל וללח"י משדרים חשאיים משלהם משדר האצ"ל חלש מ"קול ישראל" ושידוריו רפים. משדר הלח"י ניתפס ברשאית מארס בלב תל-אביב.

ירושלים (ר). י. מלצר, סיפר "רויטר" מירושלים מיסר, כי 20 אלף איש בארץ ישראל מקשיבים יום יום לשידורים בעברית ובאנגלית במשך רבע שעה של תחנת השידור החשאית "קול ישראל". עד עתה לא הוכתרו מאמצי המשמה רה למציא את מקום התחנה ולהפריע לה ע"י שידורים ננדיים. חיפושים שדערכו בתל אביב ובסביבתה לא הביאו

החיל, עיתון יומי לחיילים עברים, בטאון הבריגדה היהודית (פורסם באירופה), גיליון 605, 21 באפריל 1946

**משדר מתוצרת עצמית, שירות הקשר
באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אוסף ארכיון הלח"י, 2214/0**

**נפתלי (נפתא) רוז, לימים סא"ל בחיל הקשר, נושא משדר במזוודה לקראת שידור
צילום: זולטן קלוגר. באדיבות אוסף התצלומים הלאומי, D814-062**

ישעיהו (אישי) לביא (למברגר), לימים קשר"ר, מתכונן לשידור. הטכנאי זאב בן יעקב (משמאל) מכונן את המשדר

צילום: זולטן קלוגר. באדיבות אוסף התצלומים הלאומי, D814-065

הבריטים: מאמץ איכון ותפיסת משדרים

כאשר התחדשו השידורים המחתרתיים ב־4 באוקטובר 1945, הפעילו הבריטים מערך איכון, שהיה מבוסס על מגלי כיוון (DF - Direction Finder) מותקנים על גיפים ועל רכב אזרחי שכור.¹⁸

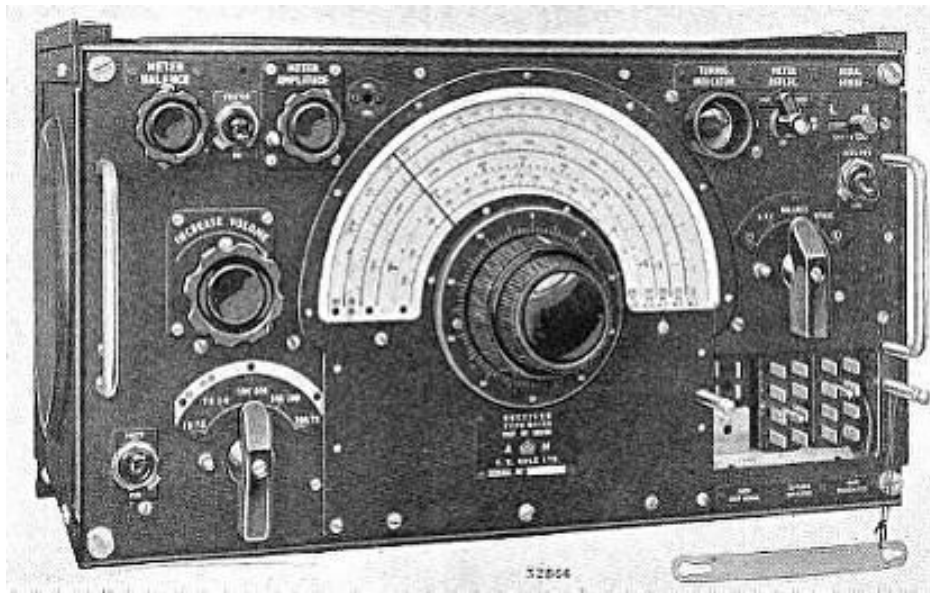
מאמץ האיכון הבריטי לא צלח: מיקום השידורים המחתרתיים השתנה בכל שידור, והשידור עצמו נעשה במשך דקות ספורות בלבד. השידורים נעשו בדרך כלל מתוך שטח עירוני. יכולת ציוד האיכון הבריטי הייתה מוגבלת, האיכון לא היה מדויק דיו, ולא הצביע במדויק על המבנה שממנו בוצע השידור. יכולת הפעולה של הבריטים על סמך האיכון הייתה מוגבלת. משהבריטים לא הצליחו לאכון ולתפוס את המשדרים המחתרתיים, הם מיקדו את מאמציהם בחסימת השידורים.

אין בידינו מידע מדויק על פעילות האיכון הבריטית, אך ציוד לגילוי כיוון של שידורי רדיו היה פריט תקני במטוסי חיל האוויר המלכותי משנת 1940 (במפציצים כמו לנקסטר, הליפקס ובמטוסי סיור, בטייסות הבריטיות שפעלו משדות התעופה בארץ). הבריטים יכלו בנקל להתקין ציוד זה ברכב סיור ובגיפים, לשם הפעלתו למטרות איכון קרקעי.

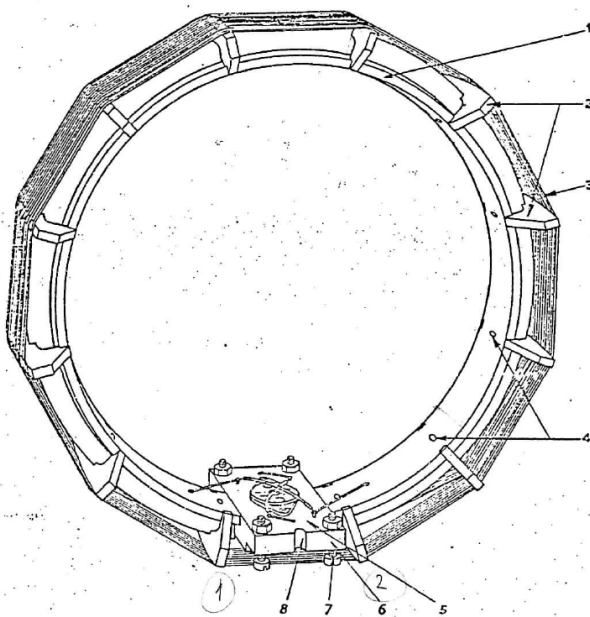
מקלט הת"ג המוטס הבסיסי התקני הבריטי, R.1155, כלל מערכת איכון (מגלה כיוון) ברדיו (Direction Finding), שאיפשר לאתר כיוון של שידור רדיו או להתביית על אות רדיו בת"ג (תדר גבוה),

¹⁸ המפקדה הבריטית הורתה על מאמץ איכון במטרה לתפוס את משדרי 'קול ישראל'. מברק מידי בסיווג 'סודי' ביותר אולטרה' שנשלח בידי מפקד הכוחות הבריטיים במזרח התיכון (C. in C. M.E.F.) למפקד הכוחות הבריטיים בפלשתינה (G.O.C. Palestine), 22 בדצמבר 1945, TNA HW 92/4, עמ' 9.

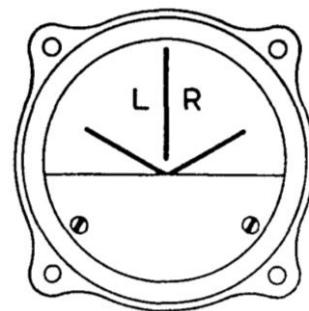
בתחומי התדרים מ-75 קה"ץ ועד 18 מה"ץ. קל ופשוט לאכן מְשָׁדֵר אפנון תנופה הַמְשָׁדֵר ברציפות
 גל נושא, בהשוואה לאיתור שידורים של מכשירי קשר, שלא משדרים ברציפות, אך בתחומי התדרים
 של השידורים ובאנטנה התקנית, איתור כיוון השידור באמצעות מערכת זו לא היה מדויק.

מקלט ת"ג תקני בריטי R.1155, עם מגלה כיוון (DF)
 מקור: Air Publication 2548A

אנטנת עניבה (Loop Aerial Type 3)
 בעת ביות, מישור האנטנה ניצב לכיוון הטיסה

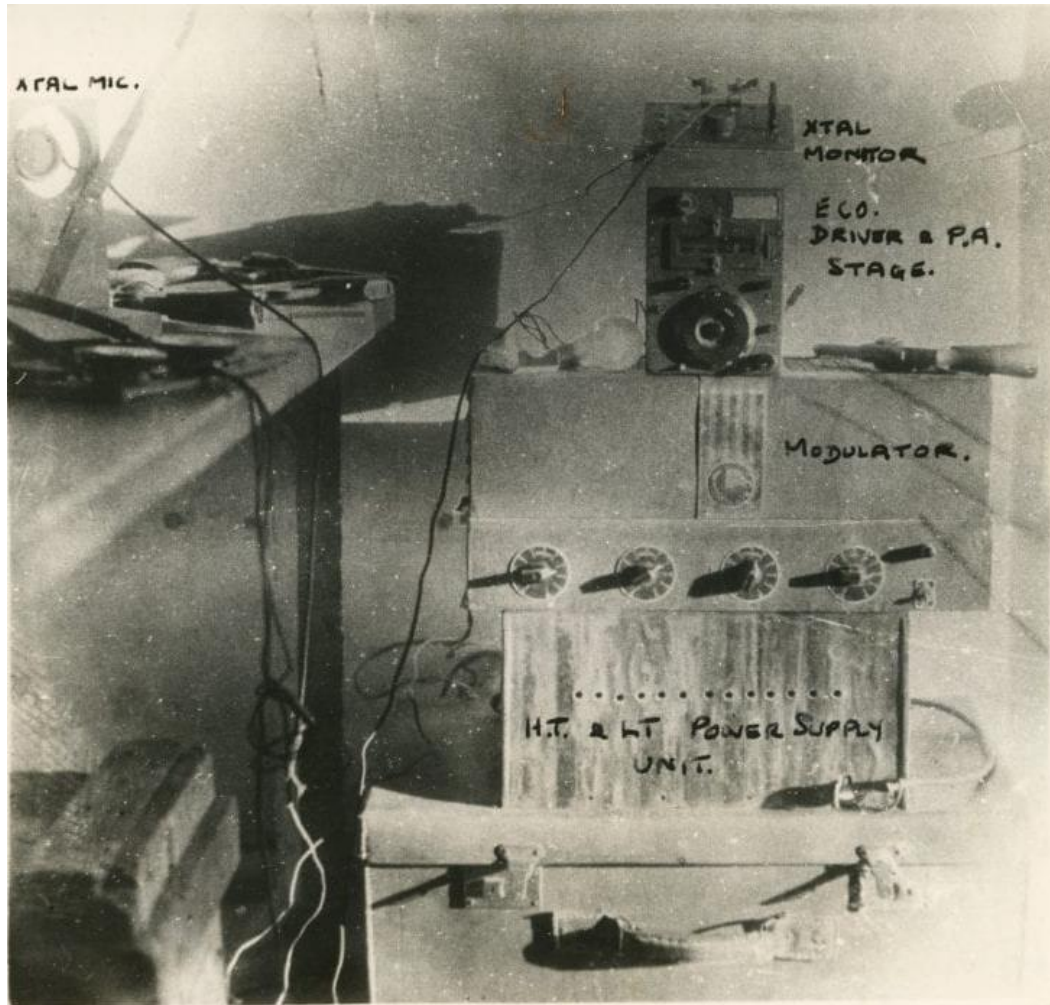

מחון כיוון של מקלט R.1155
 (Visual Indicator Type 1)
 כאשר המטוס מבוית על השידור
 הנקלט, שני המחוגים נפגשים על
 הקו הישר. תזוזת נקודת פגישת
 המחוגים מראה לטייס האם הוא
 סוטה ימינה או שמאלה מהשידור
 הנקלט

מקור: Air Publication 2548A

משדר של האצ"ל שנתפס בידי הבריטים
באדיבות Imperial War Museum, London, COM 558

משדר של הלח"י שנתפס בידי הבריטים בפברואר 1946
צילום בריטי. באדיבות העמותה להנצחת מורשת לוחמי חירות ישראל (לח"י)

משדר ונשק הוחרמו בתל-אביב

ליל שבת, בשעה 1 אחרי הצות, הגיעו אנשי המשטרה במכונית משא לבית מספר 8 שבשדרות חן, העירו את בעל הבית, מר אברהם פלקוביץ וביקשוהו לרדת יחד אתם לגר' שבי הצרה. נאראד זה הישכר על ידי בעל הבית לפני שנה בערך, לאדם אחד לשם החזקת סחורות. זהיה מלא אר-נוים, הביות זפחים.

כיוון שלבעל הבית לא היה מפ-זה, שיברו אנשי המשטרה את השער ונכנסו פנימה, כשהתלו לבדוק את החביות. גילו בתן מלונת יריה, פצ-צות, אקדחים כדורים ומשדר ראדיו, עם גמר החפיש העבירה המשטרה את המציאה במכונות המשא.

ביום השבת אחר הצהרים, הוצי אנשי המשטרה וערכו חפיש נוסף ב- אותה בית. אחר החפיש העבירו את יתר הארגזים והחביות בשתי מכונות משא אחרות. השכנים ראו איך זרקו אל המכונות כמה אקדחים שנמלו מה-

ארגזים. גם בעל הבית הובא כדי להיות גובה בשעת החפוש. ממי שומר הבית מודע לנו כל הר שוכר האלמוני של הגראו' שילם ליר דה ורבע לחודש והיה משלם למפרע לכמה חדשים. שום הוזה בכתב לא נעשה לאיש, מלבד בעל הבית לא היה לוואה את השוכר. דלת הגראו' עשויה חוטי ברזל, פתוחה לרות ואיש לא תשר שבארגזים, בפחים ובחביות טמון מחסן שק נשק.

בעל הבית הוא כבן 35, נתין פולני, לארץ הגיע אחרי פרוד המלחמה וב- כסף שהצליח להביא עמו קנה את הבית. לאביו — כמה בתים בשדרות רוטשילד.

אחד השכנים אמר לנו כי בלילה היו נשמעים לפעמים צעדי אנשים, בסביבות הגראו', אך איש לא שמ לב אליהם.

המשקיף, 24 בפברואר 1942

משדר ראדיו ומחסן נשק של חבורת שטרן?

משדר ראדיו ונשק נתפסו בשבת ע"י המשטרה כשנערך חיפוש בבית מספר 8 שדרות חן, תל אביב.

הארץ, 24 בפברואר 1942

נאסרו חשודים בחירות ל, ארגון הצבאי הלאומי אצל זוג אחד נמצא משדר אלחוטי

מיסרים ממקורות רשמיים, שביום
החמישי, שני במרץ 1944, אסרה המשטרה
בירושלים, תל"אביב וחיפה עשרים איש.
אנשים אלו הושמו במעצר בהיותם חשודים
דים כחברים לארגון הצבאי הלאומי וכי

הבוקר, 6 במרץ 1944

נתגלה משדר חשאי של "לוחמי חרות ישראל"

משדר חשאי של "לוחמי חרות ישראל"
נתגלה אמש בבית ברחוב השומר 3 בתל-
אביב, בשעת חיפוש שהקיף את הרחובות
השומר, רמב"ם והכרמל, השידור של תחנה
זו נפסק אמש רגעיים מספר אחר שהתחיל.
על הבית הנ"ל התנוססה אנטנה גבוהה,
ששמה כנראה למשרדים. כמה צעירים יצ-
עירה אחת נאסרו.
על החיפוש נודעו פרטים אלה:
אמש בשעה 8 הקיפו כוחות צבא מהדיבר
זיה המוטסת את הרחובות רמב"ם, השומר
ושוק הכרמל בת"א, חסמו את מכאוליהם
בגדרי היל וערכו חיפוש מדוקדק בכתים,
בחצרות ובמחסנים. השרות בקו "המעביר"

מספר 9 הופסק ומשמרות של חיילים מנוו-
נים הועמדו על גנות הבתים ברחוב נחלת
בנימין בקרבת מקום החיפוש.
החיפוש נתרכז בעיקר סביב הבית מספר
3 ברחוב השומר. באחת הדירות שעל גג
הבית הזה, בה גרים 4 צעירים, נשברו רהי-
טים על מנת לחפש בהם. מטוח, שולחנות
ומזרונים החרמו לבדיקה נוספת. שני צעיר-
ים שהיו בדירה נאסרו.
החיפוש נמשך כשעה וחצי. חיפשו גם
בעלת ורקורים. בכתים רבים נגרם נזק בשי-
עת החיפושים במטות וארונות ואף מתחת

המשקיף, 19 בפברואר 1946

מחפשים את קול-ישראל
ירושלים (ר.) כוחות גדולים של
משטרה וצבא ערכו אתמול חיפושים
במרכז תל-אביב כשהם מצויידים
במכשירי גישוש. מטרת החיפושים
היתה גילוי הרדיו של תנועת המרי
העברית. איזורים מספר הוקפו גדר
תיל ושוטרים וחיילים נראו כשהם
מטפסים על גנות הבתים.
הודעה רשמית מיסרת שהרדיו הח-
שאי המשיך אתמול בשידוריו הרגילים.

גיליון 573, 12 במרץ 1946

החיל, עיתון יומי לחיילים עברים, בטאון הבריגדה היהודית (פורסם באירופה)

מחפשים את
"קול ישראל"
ירושלים (ר.) כוחות צבא ומשטרה
ערכו אתמול חיפושים ב-4 בתים בירד
שלום, לאחר שידור של "קול ישראל"
שנמשך 15 רגע. זה היום השני ששידורי
התחנה החשאית מטושטשים מאוד.

גיליון 543, 5 בפברואר 1946

הבריטים: מאמץ חסימת השידורים

הפעילות הבריטית לחסימת השידורים המחתרתיים החלה ב-15 בנובמבר 1945, אחרי שניסיונות
איכון תחנת השידור של 'קול ישראל' לא צלחו, ותוכן השידורים היה "קריאה גלויה למרד".¹⁹
החסימה נעשתה באמצעות רכב קשר עוצמה גבוהה מדגם SCR-399 שהופעל עם אנטנה אנכית
באורך 16 רגל. הפעילות צברה תאוצה, ובינואר 1946 הוקמה יחידת לוחמה אלקטרונית סודית

¹⁹ בנוסח הבריטי: "open call to Jews to revolt". TNA CO 537/1724.

מיוחדת לביצוע החסימות, 634 Wireless Troop, בהרכב של שני קצינים ו-42 בד"א (בעלי דרגות אחרות: מש"קים וחוגרים). היחידה הייתה כפופה ישירות לקצין הקשר הראשי (CSO – Chief Signal Officer) של פלשתינה, ושכנה במחנה סרפנד (צריפין). בפועל, עצם קיום היחידה היה ידוע למחלקת המודיעין של האצ"ל ('הדלק').²⁰

היחידה הייתה מסווגת ודבר קיומה נשמר בסוד, מחשש לפגיעה באנשיה. פעילותה הוסוותה היטב ודבר קיומה היה ידוע רק לשותפי סוד בודדים מחוץ ליחידה. סידורי הביטחון נשמרו היטב. הבריטים מציינים כי המאמץ לשמירת הביטחון היה נבון, שכן במשך כל תקופת פעילותה, אנשי היחידה לא הותקפו בידי ארגוני המחתרת (בעגה הצבאית הבריטית: Dissidents).²¹

הבריטים העריכו כי השידור המחתרתי של 'קול ישראל' נעשה במשדר מבוקר גביש, בעוצמה של כ-300 וואט (בפועל, הספק השידור של 'מזוודה' היה כ-50 וואט, ולפעמים הפעילו שתי מזוודות יחד, לקבלת הספק כפול). להערכתם, שידורי האצ"ל נעשו בהספק דומה עם מתנד בר שינוי (בפועל, הם נעשו בהספק של 20-30 וואט. רק במהלך שנת 1947 עברו להספק של 200 וואט), ושידורי הלח"י נעשו בהספק נמוך יותר (בפועל, הם נעשו בהספק דומה).²²

עם הקמת יחידת החסימה הועמדו לרשותה שלוש רכבי קשר בעוצמה גבוהה דגם SCR-399 שהופעלו ממחנה שרונה, בפאתי תל אביב, והם שימשו גם לדימוי משדרים לתרגול צוותי היחידה. בשלהי שנת 1946 הוקצו למשימה שלושה חוסמים נייחים מדגם No. 5 Set ולזמן מה אף נעשה שימוש בשלושה חוסמים נייחים מדגם No. 16 Set. תחנת האזנה מוקמה במפקדה צבאית בבית הדר בתל אביב.

האתגרים העיקריים של הבריטים היו:

- זיהוי השידורים כשידורים מחתרתיים שיש לחסום, והעברת מידע לחוסם על תדר החסימה.
- כיוון מהיר של החוסם לסביבת תדר החסימה.
- כיוון מדויק של החוסם לתדר המשדר אותו יש לחסום. הקושי בדבר היה שלא ניתן להשתמש במקלט סמוך למשדר, ונדרש שימוש במקלט מרוחק כמייל אחד, אליו התקיים קשר באמצעות קו פיזי או מכשיר קשר (Set 19 או SCR-300). המפעיל במקלט הניח את המיקרופון מול הרמקול, והמפעיל במשדר כיוון לפעמת אפסי. התהליך נמשך כדקה.

הבריטים ניסו מספר סוגי אפנון כדי להשיג חסימה יעילה, כולל אפנון בצליל קבוע, אפנון בצליל משתנה (באמצעות קבל סיבובי ומנוע), שנבחרה כשיטה המועדפת, ואפנון באמצעות שידור אחר (שהוקלט מראש על Wire Recorder).

לדעת הבריטים, התגובה של השידורים המחתרתיים לחסימות הייתה מעבר מהיר בין תדרים ושידור בו-זמני בכמה תדרים. הבריטים ראו בתגובה זו הישג, שכן לדעתם הדבר פגע ביעילות השידורים המחתרתיים. הבריטים לא זיהו כי 'ההגנה' מכוונית את החסימה לשידור הונאה וכי השידור של 'ההגנה' נעשה ממספר אתרים, ומדי מספר דקות השידור נעשה מאתר אחר (ראו עדויות ישעיהו לביא ונפתלי רז בהמשך).

²⁰ שטיין, ה"קונצרט" במחתרת, עמ' 71.

²¹ TNA WO 261/738. מבצע החסימה הבריטי כונה בשם הקוד Skylark.

²² הבריטים מציינים כי שידורי הלח"י לא היו סדירים, אך אופיים היה מאיים ומסוכן:

"The infrequent broadcasts were of a most threatening and inflammatory nature."

הבריטים שכללו בהדרגה את טקטיקות החסימה, כולל:

- שימוש בשני מקלטים בתחנה ההאזנה (כל אחד 'מכסה' תחום תדרים אחר).
- הפעלה במקביל של שני צמדי חוסם – תחנת האזנה.
- שיפורים טכניים במשדרי החסימה, כדי לכוונם עם שינוי תדר במהירות גבוהה יותר.

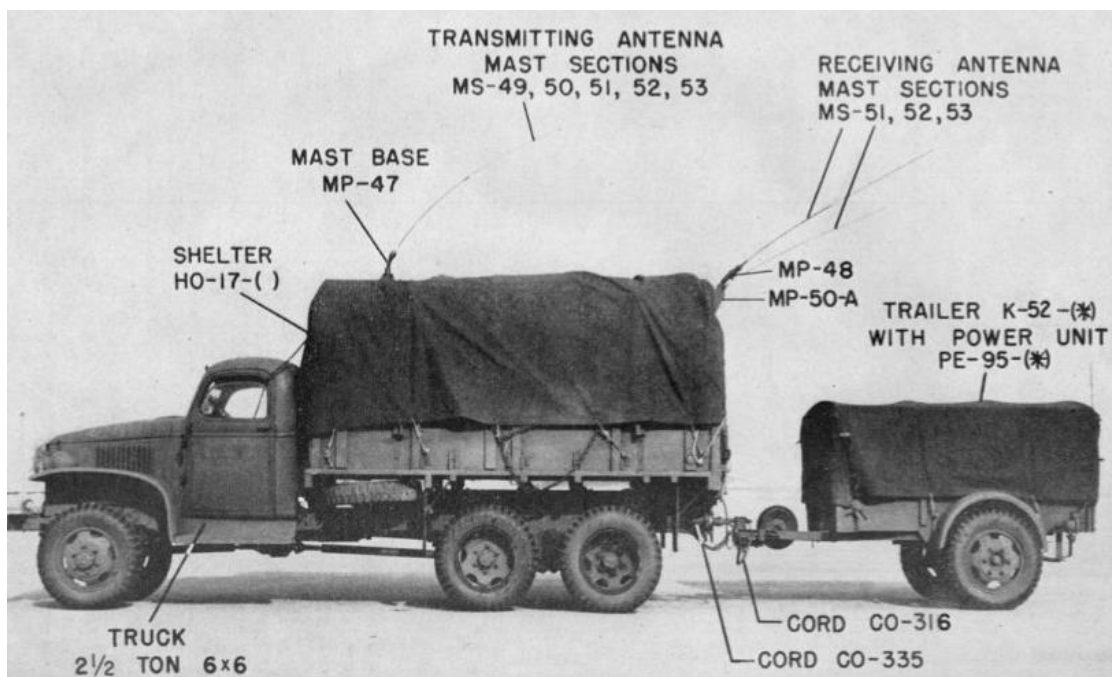
השידורים המחתרתיים נעשו בשפה העברית. הבריטים, שלא היו דוברי עברית, התקשו בזיהוי השידורים, ונאלצו להיעזר בערבים מקומיים (בעגה הצבאית הבריטית: Non-Jewish Palestinians).

קושי מרכזי שעמד בפני הבריטים היה הבעיה 'הקלסית' של לוחמה אלקטרונית: מודיעין מול חסימה. המודיעין הבריטי קלט את השידורים המחתרתיים בירושלים ובחיפה, והביע תרעומת בכל פעם שהם התקשו לרשום במלואם את תוכן השידורים המחתרתיים. קציני המבצעים הבריטיים הגיבו 'בצורה לא אוהדת' על כל ניסיון חסימה שלא הצליח 'למחוק' את השידור המחתרתי. מאמץ החסימה עמד איפה בפני דרישות סותרות. הסיכום הבריטי (המצטדק?) מדבר על 'איזון':

"In actual fact both requirements were met to some extent as Jammer y Broadcast contest was for some time a very even one."

בשלהי שנת 1946, כאשר הושלמה ההערכות להפעלת משדרי חסימה ניחים, הונחתה יחידת החסימה הבריטית להפסיק לחסום את 'קול ישראל', בנימוק ש'ארסיות' השידורים מותנה. בנוסח הבריטי:

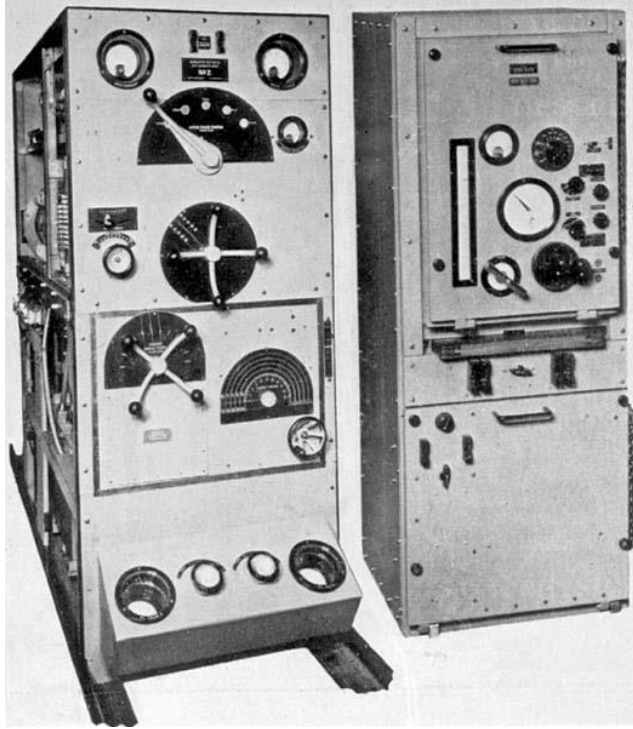
"The venom of the Voice of Israel was weakened, and as a result the Jammers were instructed to lay-off."

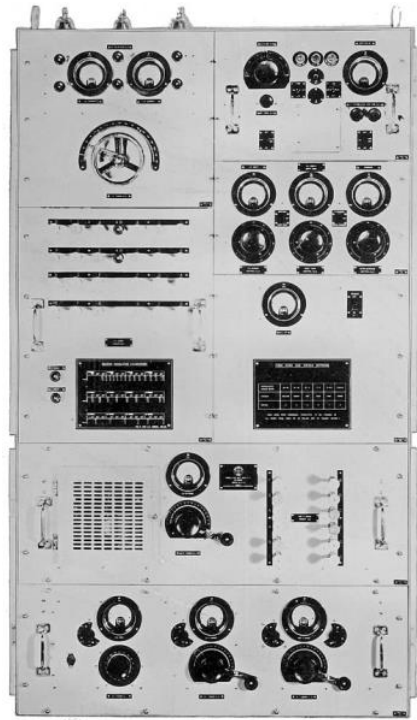
רכב קשר עוצמה גבוהה בריטי, SCR-399

ברכב הופעל משדר BC-610, בתחום התדרים 2 עד 18 מה"ץ, בהספק מוצא 400 ואט במורס, 300 ואט באפנון תנופה. המערכת צרכה כ-2,000 ואט, וניזונה מגנרטור שהותקן על גרור.

מקור: TM11-281

Wireless Set No. 16
 בשימוש חיל הקשר הבריטי משנת 1940. משדר בהספק
 1,500 ואט בתחום התדרים 0.86 עד 7.6 מה"ץ

Wireless Set No. 5
 בשימוש חיל הקשר הבריטי משנת
 1934. משדר בהספק 2,000 ואט,
 לתחום התדרים 3 עד 30 מה"ץ
 הדגם שהופעל בארץ שידר בהספק
 של 500 ואט

חוסמי ת"ג עוצמה גבוהה בריטיים
 באדיבות www.wftw.nl

התמודדות השידור המחתרתי כנגד המאמץ הבריטי לסיכול הפעלתו

הפעלת 'קול ישראל' הכינה 'ההגנה' מספר דירות מסתור של 'חברים נאמנים' בעיר תל אביב, ומחוצה לה: בהרצליה, רמת השרון, כפר סבא, גבעת השלושה, גבעת ברנר, רמת הכובש. התברר כי שידור באזור כפרי מאוכלס בדלילות מסוכן, ולכן התרכזה פעילות השידור בדירות מסתור בעיר תל אביב. קבוצת לוחמים (ולוחמות) פלמי"ח היו מקיפים את מקום השידור ומודיעים בסימנים מוסכמים על הנעשה בסביבה.²³

ישעיהו (אישי) לביא (למברגר), לימים קשר"ר, מתאר את השידורים המחתרתיים של שירות הקשר וההתמודדות עם הבריטים:²⁴

"אנחנו היינו צריכים... לעמוד בקשר עם תחנת ההאזנה שהייתה מוסרת לנו על מידת הקליטה של השידור ועל עוצמת הפרעות שנעשו לנו ע"י הבריטים. [שידרן] מרח' סמולנסקין 8 [?], על הגג, [שם] גרה בחורה... ששמה היה פנינה. מדירתה שידרנו הרבה זמן, בערך חודשיים רצופים. הבריטים עקבו אחרינו... יום אחד ערכו שם חיפוש ממושך וקפדני שנמשך עד 11

²³ סלוצקי (עורך), **סת"ה**, ג/2, עמ' 1271. גם האצ"ל נהג לאבטח את תחנת השידור. ראו: שאול אישי, **תעמולה במחתרת**, עמ' 215-216.

²⁴ עדות ישעיהו לביא, את"ה 31/00005.

בלילה. הם בדקו שש זירות אבל לא מצאו כלום והסתלקו... בהתחלה היה לנו רק שני משדרים... אחר כך נוסף השלישי... מקום נוסף לשידורים היה הבית ברח' אהרונוביץ פינת רח' גליקסון... גם כאן שידרנו הרבה זמן... גרה שם משפחה. בתקופת עוצר היו המְשַׁדְרִים ישנים כאן ומכאן שידרו. את חומר השידור קיבלנו באיתות מורס... את השידור הערבי (כל יום ו') שידרו מגבעת ברנר. אחרי כל שידור קיבלנו דו"ח על קליטת השידור ועל רשמים בקרב הציבור.

עבדנו בעיקר בתל אביב עצמה... קל יותר להתנועע בעיר עם המכשירים וגם קל להסתלק... בעיר יש הרבה אנטנות ולכן לא תתבלט האנטנה שלנו באופן מיוחד. כדי להערים על הבריטים היינו תולים בכוונה אנטנה גדולה ברחוב אחר, אבל שם לא היה שידור...

מחוץ לעיר היה משדר קבוע. למשל: בהרצליה, ברמת השרון ובכפר... כשהיינו צריכים לעבור מדירה לדירה בעיר היינו משתמשים במשדרים אלה, מחוץ לעיר, עד שהעניינים יסתדרו בעיר. זה היה מבלבל לגמרי את הבריטים. הם עקבו אחרינו כל הזמן בעיר עצמה – ופתאום היה בא שידור מחוץ לעיר, והם לא ידעו איך זה קרה שהמכשירים שלהם מציינים שמקום השידור איננו ברדיוס המקובל.

כדי לבלבל את הבריטים היינו מפיצים מפעם לפעם בציבור שמועות שונות ובדויות על דרך עבודתנו. ידענו שהשמועות יגיעו לאזני הבולשת הבריטית.

כ־4 חודשים מראשית השידורים בשנת 1945 עבדנו בלי הפרעות. אחר כך התחילו הבריטים לעקוב אחרינו ולחפש אותנו... העבודה של הצבא בבילוש אחרי התחנה שלנו הייתה יעילה: הוא התקרב אלינו לפעמים עד כדי 200-300 מ'. אז היינו מפטיקים לשדר מאותו מקום והמשדרים האחרים שהיו במקומות מרוחקים יותר היו מתחילים לעבוד בדיוק מאותה פיסקה שאנחנו הפסקנו – הציבור לא היה יודע על החילוף הזה וגם לא הצבא הבריטי. וכך קרה שהצבא הבריטי היה מגיע כמעט עד אלינו – ופתאום מציינים לו המכשירים שלו שהתחנה שלנו 'נעלמה'... זה בלבול מאוד את הצבא הבריטי שעקב אחרינו. הסדר כזה היה נהוג אצלנו אם השידור עבר על גבולות של 7 דקות... הייתה לנו סיסמא מקובלת: היינו חוזרים על מלות הפתיחה 'הנכם מאזינים לקול ישראל' – אחרי כמה פעמים של הכרזה כזאת היה המשדר השני מספיק 'לעלות' על הגל... ולא היו מרגישים שהתחנה הוחלפה...

הצבא הבריטי [הביא ארצה] 2 מומחים לעיקוב אחרי תחנות שידור חשאיות... הם הצליחו לפעמים להתקרב אלינו מאוד וגרמו לנו הרבה עצבנות בעבודה. החלטנו לסדר אותם. הכינונו שידור של 40 דקות, כדי שהבריטים יבואו בעקבותינו אל מקום השידור... אז בסביבת הצטלבות הרחובות המלך גורג' ורח' דיזנגוף. הבריטים באמת נכנסו למלכודת... הם הגיעו במכונית משורינת להצטלבות... אבל כאן חיכו להם בחורים שלנו וזרקו עליהם בקבוקי מולוטוב. המכונית נחבלה אבל האנגלים לא נפגעו. אחרי ההתנקשות בהם הפסיקו האנגלים לזמן מה את חיפושיהם והוקל לנו. הצבא לא הגיב...

פנצ'ר מסוכן היה לנו כשידרנו את התזכיר של ה'הגנה' אל ועדת החקירה האנגלית-אמריקאית [מרץ 1946]... רמזו [לוועדה] שבשעה 2 בצהריים ייערך שידור מיוחד להם... בין חברי הוועדה היו גם בריטים והם מסרו על כך לבולשת... השידור נמשך 37 דקות... הכינונו

אמצעי זהירות (והצבנו) 3 תחנות: אחת בעיר, אחת מחוץ לעיר והשלישית בגבעת ברנר... התחלנו את השידור מגבעת ברנר. שידרה בחורה, היא קראה 7 דקות. הצבא הבריטי גייס לפעולה גם את חיל האוויר, ובאמת עוד לא עברו 7 דקות והאווירון היה כבר מעל למקום... ובדיוק מעל הבית שממנו שידרנו. הטרטור נשמע בשידור, אבל אז הועבר פתאום השידור לתל אביב... זו הייתה הפעם היחידה שחיל האוויר הבריטי לקח חלק בחיפושים אחרינו...

כשהבריטים לא הצליחו לגלות את התחנה (הם) התחילו להפריע. בתחילה הצלחנו 'לברוח' מההפרעות, אבל אחר כך הם הצליחו 'לכסות' עלינו לגמרי. אז איימנו עליהן בהפרעות נגד...²⁵

איש שירות הקשר נפתלי רז (נפתא) העיד:²⁶ "בדרך כלל כשהיינו משדרים, המשדר שלנו היה במזוודה, זה היה נייד, היינו מקימים את האנטנה בכמה בתים, כמה ימים קודם, וביום השידור, עם מוניות, היו לנו מוניות מיוחדות, היינו לוקחים את המכשיר, באים לבית, מתקינים [מתכרים] את האנטנה, משדרים חמש־שבע־עשר דקות וסוגרים. הבריטים היה מחפשים אותנו, היה להם מגלה כיוון, הם היו די קרובים. פעם תפסנו מפה שלהם, הם ציינו את כל הנקודות איפה שהם חשבו שאנחנו משדרים. הם היו קרובים מאוד, רק בנס לא נתפסנו. בנס – זה שהיינו משדרים תקופה קצרה מאוד."

נפתלי רז סיפר על הכישלון הבריטי באיתור המשדרים, והמעבר לחסימות:²⁷ "הבריטים ניסו לגלות את תחנת השידור של קול ישראל במחותרת והם לא הצליחו בזה. כאשר הם לא הצליחו הם החליטו שאם אי אפשר לתפוס את התחנה, לפחות הם יפריעו לשידורים שלה. ובאמת הם התחילו להפריע לשידורים. אנחנו נקטנו בכל מיני טריקים... "

נפתלי רז הסביר כיצד שירות הקשר התמודד עם החסימות הבריטיות:²⁸ "הם [הבריטים] ... החליטו להפריע לנו. אז הם בנו משדר די חזק בשרונה, מה שהיום הקריה, בתל אביב. שם היה להם בניין, חדר משדרים. הם היו קולטים אותנו במקלט, כמו כל אחד אחר, ואת המשדר היו מכוונים לתדר שהם קלטו, וכך הם היו מפריעים לנו, בעוצמה גדולה, ובאמת, זה היה... שיבשו לנו.. אז התחלנו לשדר בשני גלים... כל זה לא כל כך עזר, עד שעלינו על רעיון: ידענו איפה הם קולטים אותנו. לקחנו משדר חלש, קטנצ'יק, התקרבו מאוד לתחנת הקליטה שלהם, ובזמן היעוד התחלנו לשדר מהמשדר הקטן הזה. הם היו קולטים אותנו, עולים עם המשדר החזק שלהם על התדר הזה, ואנחנו בצד משדרים, אף אחד לא הפריע לנו..."²⁹

ראש האצ"ל מנתס בגין מתאר: "אחד האמצעים החשובים בהסברתנו, ביחוד כלפי חוץ, הייתה תחנת השידור שלנו. לא מיד הגענו לידי שימוש מתמיד ומשוכלל ברדיו החשאי. התחלנו מכשולן כפול. תחנת השידור נתפסה אחרי השידורים הראשונים. היא נתפסה בגלל אי־זהירות

²⁵ לא נמאה עדות לכך שהפרעות הנגד או האיום בהפרעות השפיעו על הבריטים.

²⁶ עדות נפתלי רז. המראיינת: רות פרמינגר, מרץ 1994. ארכיון העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב (להלן: **עדות נפתלי רז**).

²⁷ את"ה 171/29.

²⁸ עדות נפתלי רז.

²⁹ ספק האם יומרה זו עמדה במבחן המציאות, שכן הבריטים השכילו להאזין ולחסום במספר תדרים בוזימנית.

בביתה של אסתר רזיאל... אסתר ובעלה נאסרו.... וגדול היה הכאב על מאסרם של אסתר ויהודה מן הצער על תפיסת 'התיבה'... אבל 'תיבה' אחרת, ואף יותר טובה, השגנו כעבור זמן מה.

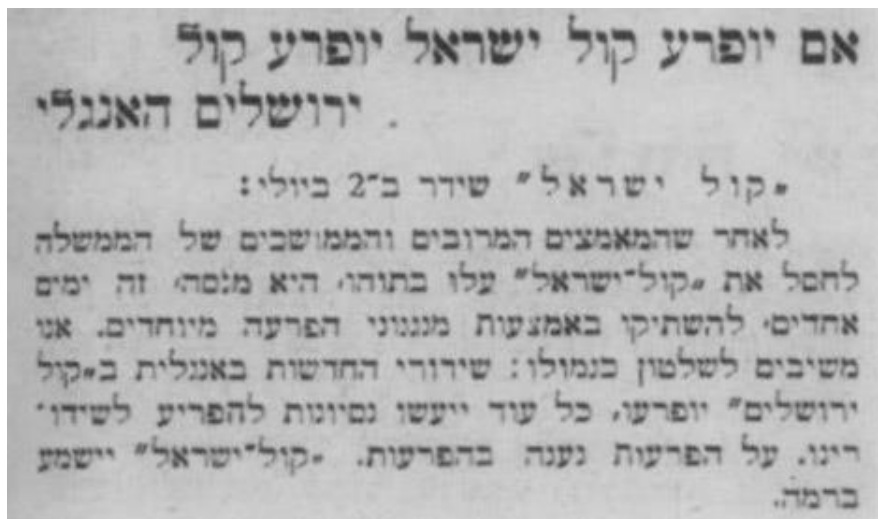
מתחילה לא שדרנו אלא חמש דקות. קראנו בספרות המחתרת האירופאית, כי הגרמנים בהשתמשם במכונות גילוי מיוחדות, היו מצליחים, תוך שש דקות, לגלות בדיוק את המקום, ממנו נישא קול אויביהם הנסתרים. הנחנו, כי אין לבריטים מכונות יותר טובות או יותר גרועות, מאשר לגרמנים. לפיכך השארנו לנו דקה אחת לסילוק המשדר. אחר מכן נמאס לנו הענין. המצב בארץ נעשה רציני יותר ויותר; המלחמה הלכה וגברה. היה צורך בשדורים נרחבים יותר. הנפחד מפני הבריטים? פרסמנו אזהרה, כי אם הבריטים ינסו לגזול מאתנו את תחנת השדור ישלמו בעבור הנסיון בדם, באשר על התחנה הופקדו שומרים מזויינים. האזהרה הועילה. התחלנו משדרים עשר, חמש עשרה, עשרים דקות. יתכן כי הבריטים יכלו לגלות את מקום השידור; הם מעולם לא ניסו להתקרב אליו. הם כנראה עשו את חשבונם. יבואו, יסבלו אבדות, אולי לא יצליחו להוציא את המשדר ואף אם יצליחו, ניצור במהרה בעזרת מומחינו, שהיו, אגב, מן הטובים בארץ, משדר אחר... אבל הם מצאו אמצעי אחר, כדי להפריע לשדורינו, אשר רבבות אזרחים הקשיבו להם... הבריטים טרטרו על גלינו, כפי שהגרמנים טרטרו את גליהם. מומחינו ניסו להתגבר על ההפרעות. הם בנו משדר, שבו אפשר היה לעבור מגל אל גל. והיתה בארץ ישראל ריצה באתר וקפיצה עלי אדמות. בשעה הקבועה מתחיל השדור הבלתי יחוקי. כעבור דקה מתחילה מכונת הטרטור של גבלס, סליחה, של הבריטים, לתנן ולילל. הקרין קופץ לגל אחר. אחריו נעים המאזינים. לפעמים מספיקים לתפוס את הגל השני, ולפעמים לא. בינתיים אצה, רצה מכונת הטרטור. אהא, היא תפסה. הקרין קופץ לגל השלישי, או נסוג לעמדתו הקודמת. המאזינים אחריו. מכונת הטרטור אחריו. חוזר חלילה. משחק מיגע.

ניסינו את מזלנו בדרך אחרת, כדי להבטיח את הפצת דבר המרד. פירסמנו אזהרה, שאם הבריטים לא יחדלו מנסיונותיהם לשתק את קולנו, נשתק את קולם שלהם. האזהרה הזאת לא הועילה. תיכננו תכנית לפיצוץ תחנת השדור הבריטית בירושלים, ששרתה את תעמולת האויב. פעמים מספר עמדנו לבצע את התכנית, אבל תמיד נתגלו קשיים בלתי צפויים... אלא שבינתיים החישו הבריטים את יציאתם משרונה, שבה הועמדו מכונות הטרטור, ויכולנו לשדר לעם ללא הפרעה. האזהרה ביחס לרדיו היתה אחת האזהרות הנדירות של 'הארגון', שלא קוימו.

אבל קולנו לא נדם. את שדורינו היינו מתרגמים ללועזית והיינו מפיצים אותם בין עתונאי החוץ והנציגים הדיפלומטיים של מדינות זרות... זה היה חשוב, כדי לשמור על בעית ארץ ישראל לבל תרד מסדריומה של ההתענינות הבינלאומית. קול המרד והחרות נישא למרחקים, על אף הטרטור האנגלי...³⁰

³⁰ מנחם בגין, **המרד, זכרונותיו של מפקד הארגון הצבאי הלאומי**, ירושלים: הוצאת אחיאסף, 1977. עמ' 123-124. האצ"ל נהג להדפיס תוכן שידוריו בכרזות שנתלו על לוחות מודעות. שטיין, **"קונצרט" במחתרת**, עמ' 92-93.

איש האצ"ל אברהם ווייצנר (הייקה) מעיד על חסימת שידורי האצ"ל בידי הבריטים: "את השידורים היינו מחלקים לקטעים. חלוקה זו נעשתה בכלל ההפרעות שהחלו מצד הבריטים. היה הכרח להזיז את הגל כדי להתחמק מן ההפרעות. לרוב היינו מתגברים על ההפרעות, אבל היו גם מקרים של הפרעות טוטאליות."³¹

אשנב, 8 ביולי 1946

רק כן
הודעה

בקבע, כי בזמן שידורנו הקבוע ביום כ"ד סיון תש"ו (23.6.46), הופעל ע"י הבולשת הבריטית מנגנון תבזה מיוחד, שהשתיק, בחלקו השני של השידור, את קול הקריין.

אין לך מעשה נאצי, שהמשעבדים הבריטיים לא יתקוהו במלחמתם נגד העם העברי. בדיוק כך נהגה מכוונת התעמולה של גבלס ביחס לשידורים של היבני. בי. סי. בימי מלחמת העולם האחרונה.

אנו מזהירים:

אם החבלנים הבריטיים יוסיפו להפדיע את שידורינו, תהיה תגובתנו מהירה וחד-משמעית. אם קול האמת של ציון הלוחמת יושק, יושק גם קול השקר של חנת השידור הממשלתי.

הארגון הצבאי הלאומי

באד"י ישראל

כרוז אצ"ל, יוני 1946

שאול אבישי, תעמולה במחתרת, עמ' 216

³¹ עדות מיוני 1957, אריה סתר, קשר רצוף עם הציבור, קשר ואלקטרוניקה 87/3.

סיכום

לשידורים המחתרתיים לציבור, שהופעלו לראשונה לתקופת זמן קצרה לפני מלחמת העולם השנייה, ועיקר פעילותם היה משלהי שנת 1945 ועד הקמת המדינה, הייתה תרומה חשובה למורל היישוב.

שידורי 'קול ישראל' של 'ההגנה', היו שידורים יומיים קבועים, בשעה שתיים בצהריים. שידורי האצ"ל, 'קול ציון הלוחמת', נעשו פעמיים בשבוע, בשעות הערב. שידורי הלח"י, 'קול המחתרת העברית', לאחר ש'התמסדו', נעשו אף הם פעמיים בשבוע. השידורים היו שידורים קצרים, שכללו ידיעות (בעיקר כאלה שהצנזורה פסלה, ולכן לא הופיעו בעיתונים היומיים), דבר המנהיגות והנחיות לציבור.

השידורים נעשו באמצעות משדרי אפנון תנופה (הטכנולוגיה של מקלטי הרדיו באותה עת) בעוצמה נמוכה (עשרות ואט), בגלים קצרים (בדרך כלל – 41 עד 49 מ'). המשדרים נבנו באופן שהקל על הסתרתם והעברתם בין דירות מסתור, מהם שידרו, והשתמשו באנטנות תיל ארוך פשוטות, כמו אנטנות המקלטים הביתיים באותה עת. אתרי השידור השתנו לעיתים תכופות. 'ההגנה' נהגה לבצע כל שידור מכמה אתרים, כאשר השידור עבר מאתר אחד לאחר מדי מספר דקות.

השידורים התקיימו באמצעות צוותים קטנים של טכנאים וקריינים מסורים, ותוכן השידורים הוכתב בידי גורמי הסברה בהנהגות 'ההגנה', האצ"ל והלח"י.

המאמץ הבריטי לסיכול השידורים היה מבוסס על ניסיון לאיכון תחנות השידור המחתרתיים, וכאשר ניסיון זה לא צלח, התמקד המאמץ הבריטי בפעילות לחסימת השידורים המחתרתיים. פעילות החסימה הבריטית החלה עוד בשנת 1945 והתפתחה במהלך שנת 1946. החסימה הייתה יעילה, והצליחה להפריע לשידורים ולמנוע את קליטתם.

בשלהי שנת 1946 הפסיקו הבריטים לחסום את שידורי 'קול ישראל', והתמקדו בחסימת שידורי האצ"ל, 'קול ציון הלוחמת', ושידורי הלח"י, 'קול המחתרת העברית'. חסימות אלה נמשכו עד שלהי שנת 1947, כאשר הבריטים החלו להתפנות מן הארץ.

השידורים התבצעו מדירות מסתור בסביבה עירונית של בתי קומות מרובי דירות. אירועים בודדים של תפיסת תחנות שידור של אצ"ל ולח"י היו תוצאה של מבצעי בילוש ומעקב בדרכים 'מסורתיות'. האיכון האלקטרוני היה גורם מסייע בהכוונה 'גסה' לסביבת המשדר, אך לא איפשר איתור מדויק של המבנה ממנו בוצע השידור.